

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 67., BR. 5., 161. – 200., ZAGREB, prosinac 2020.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

U SPOMEN ISTVÁNU NYOMÁRKAYU

(16. ožujka 1937. – 5. kolovoza 2020.)

István Nyomárkay rođen je 16. ožujka 1937. godine u Budimpešti u plemićkoj obitelji iz Županije Zemplén. Sjedište njihovih posjeda bilo je u mjestu Sátoraljaújhely gdje je cijenjeni profesor svake godine provodio svoje ljetne školske praznike. Sátoraljaújhely u mađarskoj je kulturi poznat kao kolijevka standardnog mađarskog izričaja; mjesto je to koje je utemeljio i gdje je pokopan reformator mađarskog jezika Ferenc Kazinczy. Zanimljiva je

igra sudbine da će i profesor Nyomárkay, vrsni jezikoslovac i začetnik kroatistike u Budimpešti, odrastati na zemlji koja je nekada bila u posjedu oca modernog mađarskog jezikoslovlja i početkom rujna ove godine biti pokopan upravo tamo gdje i začetnik reforme modernog mađarskog jezika.

Osnovnu je školu profesor Nyomárkay počeo pohađati u mjestu Makó, a završio ju je u Budimpešti. Nakon završene osnovne škole upisuje Reformatsku gimnaziju u Budimpešti, a srednjoškolsko obrazovanje nastavlja u gimnaziji Eötvös József gdje je 1955. godine maturirao. Profesor Nyomárkay studij je mađarskog i srpskohrvatskog jezika pohađao od 1956. do 1961. godine na Sveučilištu Eötvös Loránd u Budimpešti. O stanki od godine dana između mature i upisa na studij Profesor je znao reći kako je odmah nakon mature želio upisati klasičnu filologiju, ali ga je obiteljski

prijatelj László Hadrovics uvjerio da bi mu bilo korisnije dogodine pokušati upisati slavistiku jer će na slavistici itekako moći iskoristiti svoje poznavanje njemačkog i klasičnih jezika. Iako je ostvario zavidan uspjeh u slavistici i kroatistici, do kraja svoje profesionalne karijere imao je posebno mjesto u srcu za svoje doktorande i kolege koji su bili i klasični filolozi. Tijekom sveučilišnog obrazovanja na njega su najviše utjecali ikona mađarskog jezikoslovlja Géza Bárczi, a u slavistici István Kniezsa i László Hadrovics koji mu je bio i mentorom.

Od 1961. do 1973. profesor Nyomárkay radio je kao nastavnik u srednjoj strojar-skoj i tehničkoj školi u Csepelu. Kolegama i doktorandima znao je govoriti kako su mu to bile najizazovnije godine nastavnoga rada. Ni u tom kratkom razdoblju nije se previše odvajao od sveučilišta i od kroatistike. Godine 1965. obranio je disertaciju: Rječnik prosvjetiteljstva u hrvatskoj književnosti u Slavoniji (izvorno na mađarskom jeziku: A felvilágosodás szókincese a szlavóniai horvát irodalomban). U akademskoj godini 1973./1974. bio je lektor za mađarski jezik na Sveučilištu Ždanov u Sankt Peterburgu, a već iduće akademske godine imenovan je lektorom za mađarski jezik u Zagrebu. Nakon toga će 1975. godine doći na Katedru za slavensku filologiju Sveučilišta Eötvös Loránd u Budimpešti gdje je i nastavno i znanstveno aktivan sve do svoje smrti. Godine 1979. stekao je naslov kandidata iz jezikoslovlja radom pod naslovom Morfološka i sintaktička prilagodba stranih riječi u srpskohrvatski jezik (izvorno na mađarskom jeziku: Az idegen szavak alaktani és mondattani beilleszkedése a szerbhorvát nyelv rendszerébe). Činjenica da je naslijedio Lászlóa Hadrovicsa svjedoči o znanstvenoj i pedagoškoj snazi profesora Nyomárkaya što će taj mladi istraživač i dodatno dokazati svojim djelovanjem u visokom školstvu. Godine 1981. izabran je za višeg asistenta, a još iste godine i za docenta što ostaje do 1989. godine kada postaje profesorom. Nakon odlaska u mirovinu, imenovan je profesorom emeritom i do svoje smrti aktivno pomaže rad svoje Katedre i kolega.

Godine 1987. stekao je titulu doktora Mađarske akademije znanosti s radom pod naslovom Mađarski uzori hrvatskog jezičnog preporoda (izvorno na mađarskom jeziku: A horvát nyelvújítás magyar mintái). U tom djelu istražio je izjave hrvatskih državnika, političara, znanstvenika i javnih djelatnika u kojima se spominju mađarski politički, kulturni i jezični pokreti od kraja 18. do polovice 19. stoljeća, bilo u pozitivnom smislu, bilo u negativnom smislu. Potanko je obradio mađarske uzore hrvatske jezične obnove po temama: nazivlje školstva, uprave i prava, vojno nazivlje, željezničko i poštansko nazivlje. Posebnu vrijednost tom djelu daju i riječi za koje se sa sigurnošću može utvrditi da imaju mađarski uzor, ali se ne mogu svrstati u pojedine tematske krugove toga poglavlja. Mijo Lončarić u svom preglednom radu pod naslovom Mađari kroatisti jezikoslovci (iz zbornika Hrvati u Budimu i Pešti u izdanju Hrvatske samouprave u Budimpešti 2001.: 163. – 174.) upravo na temelju toga djela, profesora Nyomárkaya svrstava uz bok velikih mađarskih slavista, poput Ede Margalitsa, Zoltána Gombócza, Jánosa Melicha, Istvána Kniezse, Lászlóa Hadrovicsa i drugih mađarskih kroatista koji sada već gotovo dva stoljeća

njeguju tradiciju hrvatske znanstvene riječi na jednom od najprestižnijih europskih sveučilišta.

Upravo će na Sveučilištu Eötvös Loránd u Budimpešti nakon demokratskih promjena profesor Nyomárkay utemeljiti Katedru za kroatistiku u Budimpešti. Predstojnik je Katedre za slavensku filologiju od 1987. do 2003. godine, a od 1998. do 2003. godine prvi je ravnatelj Instituta za slavensku i baltijsku filologiju. Bio je član mnogih stručnih udruženja i društava od čega se može izdvojiti Društvo za modernu mađarsku filologiju koju je do smrti vodio kao predsjednik društva. Od godine 1997. dopisni je član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Od godine 2004. dopisni je član, a od 2010. godine i redovni član Mađarske akademije znanosti.

Osnivač je Doktorske škole jezikoslovlja Filozofskog fakulteta Sveučilišta Eötvös Loránd koju je i vodio između 2001. i 2007. godine, a bio je i voditelj doktorskog programa lingvistika – slavistika. Predavao je i na doktorskim studijima Sveučilišta u Zagrebu i Osijeku. Početkom 1990-ih godina bio je vanjski suradnik u programu Slavistike Sveučilišta u Münsteru i studija Hungarologije na Sveučilištu u Zagrebu. Osim toga održao je i brojna gostujuća predavanja, između ostaloga u Beču, Grazu, Ljubljani, Mannheimu i Zagrebu. Više je puta biran za člana Fakultetskog vijeća Filozofskog fakulteta Sveučilišta Eötvös Loránd i za predsjednika Povjerenstva za habilitacije istoga fakulteta. Između 2000. i 2019. bio je glavni urednik časopisa *Studia Slavica*, a bio je član brojnih drugih uredništava jezikoslovnih i slavističkih časopisa (*Studia Slavica Savariensia*, *Radovi Zadar*, *Magyar Nyelv*, *Slavia Centralis*). Objavljivao je i u časopisu *Jeziku znanstvene*, pregledne i stručne članke. Profesorov znanstveni i nastavni rad nagrađen je brojnim nagradama u Mađarskoj i Hrvatskoj od kojih treba istaknuti Red Danice hrvatske Republike Hrvatske, Mađarski orden zasluga viteškog križa, spomen-medalje Hrvatskog filološkog društva „Vatroslav Jagić“, odličja Albert Szent-Györgyi i spomen-medalje Pro Universitate.

István Nyomárkay u svojim je istraživanjima obrađivao teme iz povijesti jezika, povijesne dijalektologije, pitanja o književnom jeziku i njegovoj uporabi. Osnivač je budimpeštanske kroatističke škole koja se posebno usredotočila na hrvatsko-mađarske i mađarsko-hrvatske jezične veze. Istaknuo se i svojim leksikografskim radom te je netom nakon demokratskih promjena objavio Hrvatsko-mađarski rječnik i Mađarsko-hrvatski rječnik te Srpsko-mađarski rječnik i Mađarsko-srpski rječnik na tragu svog učitelja Lászlóa Hadrovicsa i njegovog Srpskohrvatsko-mađarskog rječnika (izvorno na mađarskom jeziku: *Szerbhorvát-magyar szótár*). Profesorov rad i teme koje su prevladavale u njegovim radovima najbolje prikazuju oni tekstovi koje je objavio u časopisu *Jeziku*. Među njima se izdvaja tekst objavljen pod naslovom *Igrokaz od Schauspiel* u kojem analizira morfološko ustrojstvo hrvatske riječi *igrokaz* u odnosu na njemačku *Schauspiel* i na mađarsku *játékszín* gdje ne samo da je dokazao porijeklo hrvatske riječi *igrokaz*, već je pronašao i najraniju njezinu potvrdu u monografiji P. Cindrića *Hrvatski i srpski teatar*, Zagreb, 1960., u građi za ilustraciju između stranica 64. i 65. gdje se nalazi „Jedan od najstarijih sačuvanih plakata

hrvatskih (kajkavskih) predstava gornjogradskih đaka u Zagrebu iz godine 1802.“ Na plakatu piše: „IGROKAZ Izpelyan vu Zagrebu dana Ivoga Martiuſſja, 1802.“

Bavljenje dijalektologijom i istraživanja jezika povezo je u svom djelu Jezično-povijesni rječnik gradišćanskohrvatskoga (izvorno na njemačkom jeziku: Sprach-historisches Wörterbuch des Burgenlandkroatischen), a u suautorstvu s Đurom Blažekom i Erikom Rác izdaje i Rječnik pomurskih Hrvata – Mura menti horvátok tájszótára. Na molbu Mije Lončarića napisao je studiju pod naslovom Mađarska građa u Jambrešićevu rječniku uz pretisak toga velikoga leksikografskog djela važnoga i za mađarski i za hrvatski jezik. U radu se osvrće na brojne primjere hrvatsko-mađarskih kulturnih veza, a posebno na pitanje kajkavštine.

Istraživanja hrvatske gramatikografije na njemačkom jeziku posebno su obilježila njegovo jezikoslovno stvaralaštvo o čemu je objavljivao i na njemačkom i na hrvatskom jeziku te je i svoje studente i doktorande ohrabrivao na gramatiko-grafska istraživanja. Analiza reforme školstva kroz gramatikografsku tradiciju na njemačkom i mađarskom jeziku pod naslovom Tradicija i buđenje materinskog jezika kod nas i kod susjeda (izvorno na mađarskom jeziku: Anyanyelvi ébredés nálunk és szomszédainkál) kapitalno je djelo u kojem je povezo njemačku gramatikografsku tradiciju s gramatikama hrvatskog i mađarskog jezika u vrijeme koje je neposredno prethodilo i koje se nastavilo na reformu školstva Marije Terezije. Posebnu vrijednost djelu daju transliterirani dijelovi izvornih tekstova kojima nudi i vlastiti prijevod kako bi potaknuo daljnja gramatikografska istraživanja i analize neotkrivenih dragulja gramatikografije.

Profesor István Nyomárkay vrstan je filolog, snažan predstavnik budimpeštanske slavističke škole koji je, koračajući stopama svojih slavni predhodnika (Hadrovicsa, Melicha, Gombócza i drugih), imao i široko klasično obrazovanje. Njegovi radovi, studije, predavanja i samostalne knjige objavljivane su na mađarskom, hrvatskom, njemačkom, ruskom i srpskom jeziku. U godinama dok je vodio Katedru i Institut uvijek je nesebično pružao potporu stručnom napretku mlađih kolega, a isto tako i svojih doktoranada kojima je redovito pomagao u objavljivanju prvih publikacija i pripremi prvih nastupa pred znanstvenom javnošću.

István Nyomárkay veliko je ime mađarske kroatistike i ostat će zapamćen kao utemeljitelj Katedre za kroatistiku na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Eötvös Loránd u Budimpešti. Bio je članom i Mađarske akademije znanosti i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Profesor je često govorio svojim kolegama i studentima kako smo obvezni čuvati uspomenu i znanstvena postignuća naših prethodnika. Sada smo mi, njegovi bivši studenti, doktorandi i kolege obvezni čuvati nasljedstvo vrsnog slavista i kroatista, profesora Istvána Nyomárkaja. Izgubili smo velikog znanstvenika i prijatelja koji će nam zasigurno ostati u sjećanju svojom znanstvenom izvrsnošću, vedrinom, optimizmom i životnom svježinom kojom je razoružavao i osvajao mnoge.

Ana Lehocki-Samardžić